

ΟΜΗΡΟΣ

Ἔτος Ε΄.

ΕΝ ΣΜΥΡΝῃ 1877.

Φυλ. Γ΄.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΠΑΡ' ΗΜΙΝ ΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ.

Λόγος ἐκφωνηθεὶς τὴν 3ην Ἰουλίου 1877 ἐν τῇ Εὐαγγελικῇ Σχολῇ
κατὰ τὴν ἀπονομὴν τῶν βραβείων ὑπὸ τοῦ Καθηγητοῦ αὐτῆς
ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ ΚΑΠΔΑΝΙΔΟΥ.

Κύριοι,

Πάλιν μετ' εὐαρίθμους ἡμέρας ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ ἐλέγχου τῶν περὶ τὰ γράμματα σπουδάζοντων πανηγυρικῶς ἐνταῦθα συνήλθομεν διδάσκοντές τε καὶ διδασκόμενοι, οὐχὶ ὁμῶς σύννοοι καὶ ἔμφοβοι πλέον, ὥς ἐν ἡμέρᾳ δοκιμῆς καὶ ἀγώνων, ἀλλ' ἱλαροὶ καὶ γηθόσυνοι, ὥς ἐν ἡμέρᾳ χαρμονῆς καὶ στεφάνων, ὥς ἀπολαύοντες ἐπαξίως τῆς ἀντιμισθίας τῶν πόνων. Πάλιν δ' ἐπικοσμοῦσι τὴν φαιδρὰν ταύτην πανήγυριν ὅτε σεβαστὸς διεθυντὴς ἡμῶν καὶ οἱ περὶ αὐτὸν βουλευτῆρες, ἄνδρες γεραροὶ καὶ ἐρίηρες ἐταῖ-

(ΟΜΗΡΟΣ ΦΥΛ. Γ΄)

ροι, ὅπως ἀμείψωνται ἐν δικαιοσύνῃ τοὺς κρατιστεύσαντας ἐν ἀέθλοις. Καὶ πάλιν ἐπιλαμβάνει τὸ χαρμόσυνον τῆς ἡμέρας ἡ ἐπίσημος παρουσία τῶν σεβαστῶν Ἀρχῶν τῆς ἡμετέρας Κοινότητος, τῆς εὐγενοῦς Ἐπιτροπῆς καὶ τῶν ἐντίμων Μελῶν τῆς ἐταιρείας τῶν Φιλομούσων, ὡς καὶ ἡ προθυμία τοσούτων ἄλλων Κυρίων, οἵτινες καὶ μεσοῦσης θερείας συνέρρευσαν ἄσμενοι, ἵνα συμπανηγυρίσωσι πάντες καὶ θεάσωνται ἀσπασίως τὸ εὐάρεστον ἀποτέλεσμα τῶν ἀγώνων τῆς διανοίας. Ὅντως ἐλληνικὸν λοιπὸν θέαμα παράστησιν ἤδη ἡ σύνοδος αὕτη τῶν Ἰωόνων τε καὶ τῶν περικτιόνων καὶ ἡ ἐν γένει εὐθιμοσύνη!

Ὡ πόσις εὐτυχῇ θεωρῶ σήμερον καὶ ἐμυτὸν καὶ τοὺς προσφιλεῖς συναδέλφους μου καὶ τοὺς ἀγαπητοὺς μαθητὰς ἡμῶν εὐρισκομένους ἐνθεν μὲν ἐν μέσῳ τοιοῦτου λαμπροῦ Συλλόγου, Ἀρχιερέως, Διευθύνσεως, Ἐφορίας, Ἰατρῶν, Λογίων, Νομικῶν, Καλλιτεχνῶν, ἑμπόρων, πολιτῶν τε καὶ ξένων, ἐνθεν δὲ ἐν ὧπιον τούτων τῶν ἐξαιρετισμένων ἐνταῦθα μεγάλων ἡμῶν Προγόνων, Εὐεργετῶν ἀειμνήστων, καὶ ὀνομαστῶν Διδασκάλων!

Καὶ ἐκ μὲν τῶν μαθητευομένων ὁ ἀγρυπνῶν καὶ μονάζων ἐπὶ δώματος μουσολόγος, ὁ μικρὸς ἡμῶν Ὀλυμπιονίκης, χαίρει πολὺ καὶ δικαίως ὅτι ἀναιμάκτως νικήσας ἐν τῷ ἀγῶνι τῶν ἐξετάσεων ἀποκομίζεται σήμερον τὸν στέφανον τῆς ἀρετῆς καὶ ἐπιμελείας. «Ὅς γὰρ κατὰ Πίνδαρον ἀμφ' ἀέθλοις ἄρῃται κῦδος ἄβρὸν εὐαγορηθεὶς κέρδος ὕψιστον δέκεται πολιτῶν καὶ ξένων γλώσσας ἄωτον.» (α) Ἐκαστος δὲ τῶν Καθηγητῶν καὶ τῶν Διδασκάλων ὑπερχαίρει ἐπίσης βλέπων ὅτι ὁ ἐπὶ τὴν γῆν τὴν καλὴν πεσὼν καὶ σπαρεῖς αὐτοῦ λόγος «ἐβλάστησεν ἤδη καὶ ἐποίησε καρπὸν ὁ μὲν ἑκατὸν, ὁ δὲ ἐξήκοοντα, ὁ δὲ τριάκοντα». Διὸ δὴ ἀπολαμβάνει καὶ οὗτος τὸ κάλλιστον, τὰς εὐλογίας ἀπάντων ἀντὶ τῶν μόχθων αὐτοῦ καὶ φροντίδων. «Ὁ γὰρ σπείρων ἐπ' εὐλογίαις, ἐπ' εὐλογίαις καὶ θερίσει». Ἀλλὰ καὶ πάντες καθόλου Διέθουσιν, Ἐφορία, Γονεῖς, Κηδεμόνες, Προστάται τε καὶ Πολῖται, πάνυ φαιδρῶς διατίθενται βεβηχόμενοι αὐτοῖς ὀφθαλμοῖσιν ὅτι ἐς μέγα ὄφελος ἀποβαίνουσιν αἱ συνεταὶ αὐτῶν μέριμναι, ὁ ἀκάματος ζῆλος καὶ αἱ δαψιλεῖς χορηγίαι ὑπὲρ τῶν ἐν τῇ Σχολῇ ἐκπαιδευομένων. «Ἀξιοὶ ἄρα εἶσιν οὗτοι ἅπαντες δρέπεσθαι νῦν κορυφὰς ἀρετῶν ἀπὸ πασῶν τῆς τε προθυμίας ἐνεκα καὶ γνώμης ξυνέσεως».

Ἐπειδὴ δὲ ἐδοκιμάσθη ἀπὸ πολλοῦ ἤδη χρόνου ὡς καλὸν ἀγορεύεσθαι λόγον τινὰ τὸν προσήκοντα ἐν τοιαύτῃ ἡμέρᾳ εἰς ἐπι-

σφράγισιν τῶν ἀγώνων, τῷ νόμῳ τούτῳ ἐπόμενος καὶ γὰρ ἤδη εὐχαρίστως ὑπείκω εἰς ἐντολὴν ἀνωτέραν καὶ εἰς τὸ βῆμα ἀνέρχομαι, ἵνα μετὰ σεβασμοῦ ὁμιλήσω περὶ τῆς παρ' ἡμῶν ἐν γένει παιδεύσεως. Τὸ θέμα δὲ τοῦτο, εἰ καὶ ὑπὸ σοφῶν διαφόρων διελευκάνθη ἀρκούντως, ἐπειδὴ ὅμως ἐστὶ καθ' αὐτὸ ἀνεξάντλητον, χρήζει δὲ πάντοτε οὐ τῆς τυχοῦσης ἐπιστάσεως καὶ μελέτης, οὐχὶ ἄκαιρον ἔργον ἐνόμισα ὅτι ἐπιχειρήσω, εἰάν τὴν πρακτικὴν μᾶλλον διώκων ὀφέλειαν ἐξετάσω αὐτὸ ἐν ὀλίγοις ὑπὸ διάφορον ἔποψιν, ἐκπληρῶν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἀπλῶς ἱερὸν καθήκον.

Ἡ παιδεία, Κύριοι, ἡ ἀρετὴ καὶ ἡ ὁπάδὸς αὐτῶν δύο, ὡς γνωστὸν, οὐκ εἰσὶν ἐνὸς μόνου λαοῦ ἐξαιρετικὸν προνόμιον, οὐδὲ ἐπιχωριάζουσι τῷ ἐδάφει μίᾳς μόνον χώρας, ἀλλὰ παράγονται ἐκ τοῦ ζήλου πρὸς τὰ καλὰ καὶ τῆς ἐπιμελείας αὐτῶν. Διὸ δυνατόν ἐστιν ἀποκταῖται ὑπὸ πάντων ἀνθρώπων κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον, ὡς ἕκαστος ἔχει φύσεως, ἀναλόγως τῆς χώρας, ἐν ᾗ κατοικοῦσι, καὶ τῶν περιστάσεων, ἐφ' ὧν περιστοιχίζονται. Τὸ πρὸς τὴν φιλομάθειαν ὅμως αἰσθημα καὶ ὁ ζῆλος πρὸς τὴν παιδείαν ἀναμφηρίστως ἐστὶ χαρακτηριστικώτατον γνώρισμα μάστιγος τῶν Ἑλλήνων. Τοῦτο δὲ πᾶσα μὲν ἡ ἱστορία διατρανοῖ, ἥτε ἀρχαία καὶ νεωτέρα, ἀξιόπιστος δὲ μάρτυς ἐπιβεβηκυῖς ὁ οὐρανοβάμων Παῦλος λέγων «Ἑλληνες σοφίαν ζητοῦσι». Πρὸς τοῦτο δὲ συνετέλεσε πάντως ὅτι σχηματισμὸς τοῦ ἐδάφους καὶ τὸ ἰδιοφεὲς τοῦ κλίματος, τὰ ὁποῖα ἐπέδρασαν ἐπὶ τὰς ἰδιωτικὰς ἀρετὰς τῶν Ἑλλήνων καὶ εἰς τὸν δημόσιον αὐτῶν βίον δόντα ὕλην, εἶδος, χρῶμα καὶ ἀξίαν εἰς τὰ ἔργα τῆς δημιουργοῦ διανοίας, δι' ὧν ἐξεβίβασε τὴν συμπάθειαν καὶ τὸν θαυμασμὸν ὅλου τοῦ κόσμου.

Τὸ εὐγενὲς τοῦτο αἰσθημα ἀνεπτύχθη δεόντως παρὰ τοῖς ἡμετέροις Προγόνοις ἐκ πρώτης ἀφετηρίας καὶ δὴ καὶ ἐξ αὐτῶν ἔτι τῶν μυθικῶν χρόνων. Καὶ πρῶτον, ὅτε τὸ ῥόπαλον Ἡρακλέους ἐκαθάριζε τῶν τεράτων τὸ ἐλλαδικὸν ἔδαφος, ποιεῖται διάφοροι πε-

(α) Πινδ. Ἰσθμίων Α'. 70.

ριήρχοντο πανταχόσε διδάσκοντες καὶ πολιτίζοντες τοὺς ἀνθρώπους, οἵτινες τιμῶντες αὐτοὺς ἐδείκνυσαν πόσον ἡθάνοντο τὸ καλὸν καὶ πόσον δεκτικοὶ ἐκπολιτεύσεως ἦσαν. Κατόπιν δὲ οἱ σοφοὶ καὶ φιλόσοφοι μετέβαινον εἰς τὴν Αἴγυπτον, εἰς Ἀσίαν καὶ ἀλλαχόσε, ὅπως ἀποκτήσωσι γνώσεις. Ὁ Εὐκλείδης λ.χ. ὠδοιπύρει τὴν νύκτα ἐν σχήματι γυναικὸς ἐκ πόλεως ἐχθρικῆς τῶν Μεγάρων, ὅπως ἀλούῃ τὸν Σωκράτην. Ὁ δὲ Κλεάνθης ἀντλῶν ὕδωρ τὴν νύκτα ἀπορία λερμάτων, ὥστε ὠνῆσασθαι χαρτίᾳ ἀνέβαινε τὴν ἡμέραν ἐκ Πειραιῶς εἰς Ἀθήνας, ἔν' ἀκραῖται τοῦ Ζήνωνος τὴν φιλοσοφίαν. Ἀλλὰ καὶ ὁ μέγας Ἀλέξανδρος καὶ ἐν μέσῳ τῶν μαχῶν, τῶν πολέμων, παρὰ μὲν τοῦ Ἀρπάλου ἐζήτει τὰ συγγράμματα τοῦ Φιλίστου, τὰς τραγωδίας τοῦ Αἰσχύλου, τοῦ Σοφοκλέους, τοῦ Εὐριπίδου καὶ τοῦ Τελέστου τοὺς διθυράμβους, πρὸς δὲ τὸν Ἀριστοτέλη ἐγραφε περὶ φιλολογικῶν καὶ ἐπιστημονικῶν πραγμάτων πέμπων αὐτῷ ταῦτοχρόνως τὰ ἀπαρχίτητα βοηθήματα πρὸς σύνταξιν τῆς φυσικῆς ἱστορίας. Ταῦτα δὲ καὶ τοιαῦτα ἀνάνθημα παραδείγματα οὐδὲν ἄλλο δεικνύουσιν ἢ τὴν φιλομάθειαν τῶν Ἑλλήνων καὶ τὸ φιλεπιστήμον. Ἐνεκα τούτου δὲ ἀνεδείχθησαν κατ' ὀλίγον ἄνδρες θαυμαστοὶ καὶ περίπυστοι εἰς τὰς τέχνας καὶ ἐπιστήμης, οἵτινες ὡς αἰετοὶ ὠκεῖς ἐν ποταμοῖς τὴν ὑφήλιον διελλόντες ἐφώτισαν τὸ ἀνθρώπινον γένος καὶ ἐτεκνοποίησαν τοὺς αἰῶνας. Καὶ διὰ τοῦτο ὁ αἰὼν τῶν Προγόνων ἦν ἀξιολογώτερος ἐν ὅλῃ τῇ τῆς ἀνθρωπότητος ἱστορίᾳ, ὁ βίος αὐτῶν λαμπρότερος καὶ τὰ πρόγοντα ἐν γένει τελειότερα, ἰδεωδέστερα, καὶ διδακτικώτερα, χρησιμεύοντα πάντοτε ὡς πρωτότυπα ἀριστοτεχνήματα, ὡς αἰεὶ ἀξιόμιμνα, καὶ πολλάκις ὡς ἀμίμητα παραδείγματα.

Πλὴν ὁ Φοῖνιξ τῆς φαντασίας καὶ τῆς ποιήσεως, ὡς καὶ τὰ ἀγλαόκαρπα δένδρα τῆς φιλοσοφίας, τοῦ βίου, καὶ πάσης καθόλου τῆς πνευματικῆς ἀναπτύξεως εὐδοκίμουν ἐν τῇ Ἑλλάδι σὺν θεοδμήτῳ ἐλευθερίᾳ. Διὰ τοῦτο μετὰ τὴν ἐπεληλυῖσαν μετὰ

ἑορτὴν τῶν πραγμάτων ὁ Ἀριστοτέλης, ὁ Πλάτων, ὁ Περικλῆς, Δημοσθένης καὶ τῶν λοιπῶν μυσταγωγῶν τῆς σοφίας ὁ θεσπέσιος θίασος ἐξέλιπον πλεον. Καὶ ἂν ὑπῆρχον κατόπιν ἀπόγονοι τῶν Μεγάλων ἀνδρῶν ἐκείνων, οἱ νεώτεροι οὗτοι διέφερον τῶν Προγόνων, ὅσον μικροὶ ρύακες διαφέρουσι παταμῶν μεγάλων καὶ χαμαίζηλα φυτὰ δένδρων ὑψηλοτάτων. Ἀλλὰ τίς ἀγνοεῖ ὅτι ἐπὶ τοῦ αὐχμηροῦ τῆς δουλείας πεδίου οὗτ' ἐπιστήμη βλαστάνει, οὐδ' ἀρετὴ, οὐδὲ φρόνημα; Ἀλλὰ καὶ τίς δύναται ν' ἀπαιτήσῃ παρὰ τῆς ἀηδόνος ἐντὸς σιδηροῦ κλωβίου ἐγκαθειργμένης τὸ λαμπρὸν καὶ ἐλεύθερον τοῦ δάσους κελάδημα; Καὶ ὅμως κατ' ἐξαίρεσιν, ἴσως μοναδικὴν, τὸ ἡμέτερον γένος καὶ ὅτε κακῇ μοίρᾳ ἐστερήθη τῶν πάντων, πάλιν οὔτε τῶν πατρῶων αὐτοῦ εὐτυχῶς ἀρετῶν ἐπελάθετο, οὔτε τὸ φρόνημα αὐτοῦ ἐντελῶς ὑπεδούλωσεν, οὔτε τὴν ἐμφυτον αὐτῷ ἀπέβλασε φιλομάθειαν, ἀλλὰ καὶ μέχρι τοῦ νῦν κατὰ γράμμα ἐφύλαξε τὸ ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου σημειούμενον γνώρισμα.

Ἀληθῶς, Κύριοι, ἐὰν ἀναλογισθῇ τις τὸ ἀπειράριθμον τῶν σκοπέλων, ἐν μέσῳ τῶν ὁποίων τὸ ἡμέτερον ἔθνος διέπλευσε κατὰ τὸ θλιβερόν ὄντως τοῦ παρελθόντος διάστημα, ἐὰν ἀναπολήσῃ τις εἰς τὸν νοῦν τοῦ τοῦ πληθὸς τῶν ἀπηνῶν καὶ ἀμειλίκτων διωγμῶν, οὓς ὑπέστη, ἢ τοὺς φοβεροὺς κλύδωνας, εἰς οὓς περιέπεσε, καὶ τέλος, ἐὰν ἀκούσῃ τοὺς μεγάλους κινδύνους, οὓς ἐδοκίμασεν ἔνθεν μὲν ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων καὶ Σλαύων, ἔνθεν δὲ καὶ πρὸ πάντων ὑπὸ τῶν Λατίνων καὶ ἄλλων, πάντως καταλαμβάνεται ὑπὸ φρίκης! Καὶ ὅμως, καθὼς τινα ἄνθη σκορπίζουσι πάντοτε καὶ ἐν ἐρήμοις καὶ ἐν τοῖς βράχοις τὴν ἡδύπνου αὐτῶν καὶ ζωογόνον εὐωδίαν, οὕτω καὶ ἐν μέσῳ τῶν μυρίων βασάνων καὶ παθημάτων, καὶ μεταξὺ τῆς ἀποτροπαίου ἐκείνης καὶ ἀφορήτου ἀντενργείας κατὰ τῶν γραμμάτων καὶ τῆς ὀρησκείας, πάλιν ἀνεφάνησαν ἄνδρες ἀγαθοὶ καὶ μεγαλόψυχοι, ἄνδρες φιλογενεῖς καὶ φιλόμουσι, οἵτινες τῶν Προγόνων τὴν εὐκλείαν ἐνδομύχως συναισθανόμενοι, τῆς

ἀληθῆ τοῦ Χριστοῦ θρησκείαν διακατέχοντες, καὶ ὑπὸ τῆς μεγάλης ἀρετῆς, τῆς φιλοπατρίας, δακρυόμενοι, καὶ μετὰ μεγίστης θυσίας τῶν ἀγαθῶν αὐτῶν καὶ τοῦ βίου ἀνέλαβον καὶ καθωδήγησαν τοὺς ὁμογενεῖς αὐτῶν καὶ ὁμοθρήσκους εἰς τὴν ἀρχαίαν εὐγένειαν τῶν εὐωνόμων πατέρων διὰ τῆς ἐν παιδείᾳ καὶ νοθεσίᾳ Κυρίου διδασκαλίᾳ· ὥς ὅτου μικρὰ τὴν ἀπόμειρα τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους ἐν γένει μετὰ χειμέριον ὄμβρον ἀνεκτῆσατο τῇ τοῦ Θεοῦ βουλήσιν τὴν πατρικὴν κληρονομίαν ἐπὶ χρυσταῖς ταῖς ἐλπίσιν.

Ἡ ἱερὰ δὲ ἐλευθερία ἐπαναφέρει τοὺς Ἕλληνας εἰς ἀγωνίας εὐγενεῖς, εἰς φιλότιμον μίμησιν τῶν ἀρχαίων Προγόνων καὶ εἰς ἔνδοξον ἀμιλλαν πρὸς ἔθνη πεφωτισμένα. Καὶ ἰδοὺ ἐν τοσούτῳ σμικρῷ χρονικῷ διαστήματι καὶ μεθ' ὅλας τὰς ματαίας τῶν πολιτικῶν διαμάχας κατωρθώθη, ἵνα μετὰ τῆς πολυειδοῦς ὕλικῆς ἀναπτύξεως ἀναπλασθῇ γλῶσσα ἑλληνικὴ τὴν ὕψην καὶ τὴν φράσιν, περιορισθῇ ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀγράμμάτων εἰς τρόπον, ὥστε νὰ κινή τὴν ζηλοτυπίαν τῶν πλειοτέρων κρατῶν τῆς Εὐρώπης, νὰ ἀνιδρῷ θῇ Πανεπιστήμιον καὶ Ἀκαδημία, νὰ ἀνεγερθῶσι πολλὰ Γυμνάσια καὶ Σχολεῖα ἀμφοτέρων τῶν φύλων καὶ νὰ ὑπάρχωσιν ἐπιστήμονες καὶ λόγιοι διακεκριμένοι, οὗς αἱ ἐπίσημοι τῆς Εὐρώπης Ἀκαδημαῖαι οὐκ ἀποξιοῦσιν, ἵνα ἐκλέγωσιν ὡς ἐπίτιμα αὐτῶν μέλη. Ἀλλὰ πάλιν, ἐὰν τοιαῦτα πρόδοι γίνωνται ἐν Ἑλλάδι, ὅπως καὶ πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης, οὐδὲν ὀχυραστῶν· διότι οἱ κάτοικοι τῶν χωρῶν τούτων ἀπὸ πολλοῦ χρόνου διατελοῦντες ὑπὸ πατρικῆς κυβερνήσεως καὶ νόμους σοφωτάτους ἀπὸ πολλοῦ καὶ καρποῦνται τὰ ἀγαθὰ τῆς παιδείας, καὶ εἰκότως ἐκείθι αὖ Βουλαιὶ μὲν γερόντων καὶ νέων ἀνδρῶν ἀριστεύουσιν αἰχμαὶ καὶ χοροὶ καὶ Μοῖσαι καὶ Ἀγλαΐαι. (α) Πόσω ὁμοῦ θυμῶδες καὶ πόσω εὐφρόσυτον εἶναι νὰ βλέπῃ τις ἐν Τουρκίᾳ τοιαύτας προόδους

(α) Πινδ. ἀποσπ. παρὰ Πλουτάρχ. ἐν βίῳ Λυκ. 21.

νὰ γίνωνται, ὡς ἐκείθι, παρὰ τοῖς ὁρθόδοξοις χριστιανοῖς!

Πράγματι, Κύριοι, ἐνῶ μέχρι χθὲς καὶ πρῶτην παρ' ἡμῖν ἐπεκράτει παράδοξος γνώμη περὶ Παιδείας, μυρία δὲ προσκόμματα τις ἀπῆντα καὶ παντοῖους προπηλακισμοὺς ὑφίσταντο οἱ τῆς δημοτικῆς παιδείας φίλοι, σήμερον καὶ ἐνταῦθα ἡ Παιδεία εἶναι τι δημοτικώτατον χρῆμα, καὶ οἱ ταύτης συνήγοροι δρέπουσιν ἀφρόνους ἐπευφημίας καὶ δὴ καὶ καρποὺς νέμονται πολλοὺς καὶ ἀξιολόγους. Ἐνῶ ἄλλοτε βαρέος χειμῶνος ὄντος ἐνιχρὸν μόνον τῆς χώρας ταύτης ὑπῆρχον εὐάριθμα φυτώρια τῶν γραμμάτων, καὶ ταῦτα μικρὰ καὶ λυπρὰ, ὅποια συνεχῶρον αἱ περιστάσεις, καὶ τῶν ὁποίων τὰ πλείστα ἐκρύπτοντο ἐν τόποις δυσβάτοις, ἐν Μοναῖς καὶ ἐρήμοις, χρησιμεύοντα αὖ ὡς λόγος φαίνων ἐν αὐχμηρῷ τόπῳ, καὶ παραμυθούμενα κατὰ τι τὴν πνευματικὴν τῶν πατέρων ἡμῶν πείναν καὶ δίψαν, σήμερον τὸ ἡμέτερον γένος ἐξεληθὲν εὐτυχῶς τῆς μακρῆς πνευματικῆς νάρκης ἐκείνης, αἰσθάνεται ἡδὴ, οἷον νέου ἔαρος ἀρχομένου, νέαν πνευματικὴν ζωὴν εἰς τὰ διάφορα μέλη αὐτοῦ διαχεομένην. Καὶ ἰδοὺ ἀναφανδὰ κέκτῃται σήμερον πανταχοῦ μὲν ἀνάριθμα καὶ καλὰ Σχολεῖα, Γυμνάσια τέλεια καὶ λαμπροὺς Παρθενῶνας, πολλαχοῦ δὲ μάλιστα καὶ καρτεροὺς αὐτῶν ἐπικούρους καὶ συναρωγοὺς γενναίους, εὐγενῆ Σωματεῖα, Ἀδελφότητας καὶ Συλλόγους, Βιβλιοθήκας τε καὶ Μουσεῖα, ὅπως δι' ὅλων τούτων ἀνεπιφθόνως παρέχεται ποτιμώτατον ὕδωρ παντὶ τῷ διψῶντι.

Τούτων δὲ πάντων βραχὺς καὶ τορὸς ἐρμηνεύς ἐστι τὸ τῶν Μουσῶν τοῦτο ἱερὸν οἰκητήριον, τὸ ἄγαλμα χώρας, ἡ Εὐαγγελικὴ Σχολὴ δηλονότι, ἡ πολυφύοιτος Βιβλιοθήκη, τὸ πᾶσαν τὴν Ἀνατολὴν κοσμοῦν καὶ κλειῖον ἁρτιστάτατον μὲν, ἀλλ' ἀξιόλογον αὐτῆς Μουσείου, καὶ ἐν γένει τὸ λιπαρὸν τῶν Σμυρναίων ἄστυ, (α) ἐνθα πρὸς μὲν τὴν ὠραίαν καὶ μαγευτικὴν αὐτοῦ φύσιν, πρὸς τὰ θέλητρα

(α) Πινδ. ἀποσπ. 42.

καὶ τὰ Σμυρναϊκὰ καὶ ἅλα πάντα, φιλοτίμως ἐρίζουσιν ὁ πολιτισμὸς καὶ ἡ φιλοκαλία, πρὸς δὲ τὴν ἐπὶ τὸ ὑλικώτερον τάσιν τῆς καθ' ἡμᾶς ἐρασιχρημάτου ἐποχῆς εὐγενῶς ἀμιλλῶνται τὰ Γράμματα, τὰ Σχολεῖα. Πάντων δὲ τούτων πηγὴ καὶ αἰτία ἐστὶν ἡ τοῦ γένους ἡμῶν φιλομάθεια καὶ φιλομουσία, ἣν προκαλεῖ καὶ τρέφει ἡ τοῦ παρελθόντος λαμπρότης καὶ ὑποκαίει ἡ ὑπαρξίς ἀπαραμίλλων μνημείων τῆς ἐξόχου διακρίσεως τῶν ἀθανάτων Προγόνων.

Ὡστε, ἐάν τις ἀλλοδαπὸς θεάσῃται ταῦτα πάντα, ἅπερ ὡς ἐπὶ πλεῖστον ἀποκαλύπτουσι τὸν ἐθνικὸν ἡμῶν βίον καθόλου, θέλει τῷ ὄντι θαυμάσει τὴν εἰς τὰ καλὰ προθυμίαν καὶ τὴν ἐπὶ τὰ κρείττω ἐπίδοσιν τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων· θέλει συγχαρῇ ἡμῖν ἀπὸ ψυχῆς διὰ τοῦτο καταυγεῖς τὴν καρδίαν, καὶ θέλει ἡμῖν συνομολογήσει ὅτι τὸ ἡμέτερον γένος καὶ περ διατελοῦν δυστυχῶς ἐτι ἄνευ κεφαλῆς ἄνευ κέντρου, καὶ μεθ' ὅλας αὐτοῦ τὰς περιπετείας καὶ ἐν ὅλαις αὐτοῦ ταῖς στερήσεσιν, ὅμως θείᾳ χάριτι πάλιν ζῇ καὶ κινεῖται παλαιόν, ὡς γίγας, ἐναντίον προαιωνίων προλήψεων καὶ κοινωνικῶν κακιῶν, ἃς περ ἐκληρονόμησε παρὰ τῆς Ῥωμαϊκῆς, τῆς Βυζαντινῆς, καὶ τῆς διαδόχου αὐτῆς δεσποτείας, ἀλλὰ καὶ θαρροῦν εἰς πνευματικοῦς ἀποδύεται ἀγῶνας, ὡς ἄλλος Διομήδης, «ὅς μικρὸς μὲν ἦν δέμας, ἀλλὰ μαχητής.»

Ἐξ οὗ λοιπὸν χρόνου τὸ ἡμέτερον γένος κατὰ στίβον ἐπόμενον τῷ συγγενεῖ αὐτοῦ καὶ ἐμόρῳ ἴδρυσεν ἐν τῇ κοίτῃ τοῦ ἐθνικοῦ χειμάρρου Σχολεῖα καὶ Παρθενῶνας, ὡς πέτρας τινὰς μεγάλας εἰς ἀποτροπὴν τῶν πολλῶν ἀπὸ τῶν πρᾶνῶν καὶ μαλακῶν πρὸς τὴν Θεὰν τῆς σοφίας, ἥς ἡ δύναμις σκέπει, πλουτίζει, θερμαίνει καὶ ζωογονεῖ τὰ ἔθνη, ἄρχει τῆς γῆς καὶ τῆς θαλάσσης δεσπόζει, ἔκτοτε, λέγω, τὸ ἡμέτερον γένος ἤρξατο ν' ἀνακύπτει καὶ ὁσημέρως ἐπὶ τὰ κρείττω ἀτεκμάρτῳ πορεύεται τάχει. Ὡστε δικαίως ἐν μέρει προσφέρεται, ὡς συνήθως, πανταχοῦ καὶ πάντοτε ὑφ' ἡμῶν καὶ τῶν φιλελλήνων πολὺς λίθανος διὰ τὴν διανοητικὴν ἡμῶν

πρὸ πάντων ἀνάπτυξιν. «Τὰ δὲ πράγματα οὐ χρήζει λόγων· αὐτὰ γάρ ἐστι φαινόμενα.»

Ζήτημα ὅμως ὑπάρχει, ἂν ἀπλῶς διὰ τῶν Σχολείων καὶ δι' ὅλων τῶν ἄλλων μέσων τῶν συντελούντων εἰς τὴν τοῦ ἔθνους ἡμῶν πνευματικὴν μόνον πρόδον παρέχεται ἡ ἀληθείας δὲ παιδεία καὶ ἀνταμείβεται ἡ τόσον ἐπαινετὴ τοῦ ἔθνους ἡμῶν φιλομάθεια. Εἰς τοῦτο δὲ θέλω ὀλίγον ἐνδιατρίψαι λέγων ἀπαθῶς τὴν ἀλήθειαν, καὶ πικρὰ ἢ, προκειμένου περὶ τοῦ ἡμετέρου γένους καθόλου καὶ οὐχὶ ἀποκλειστικῶς περὶ Σμύρνης. Ἀλλ' πρὸς τοῦτο ὀφείλω πρῶτον νὰ θέσω ἀρχὰς τινάς, ὡς περ βάσεις, ἵνα ἐξ αὐτῶν ἐρμώμενος, ὡς ἀπὸ κέντρου, δυνηθῶ νὰ φθάσω εἰς τὸ ποθούμενον ἀποτελέσμα.

Διὰ τῆς Θεοσεδότης παιδείας, Κύριοι, εἰ ἡμέτεροι Πρόγονοι ἐσκόπουν τὴν ἐναρμόνιον ἀνάπτυξιν πασῶν τῶν διανοητικῶν καὶ ἠθικῶν δυνάμεων τοῦ ἀνθρώπου, ἵνα μοχλὸς καὶ ἐλατήριον τοῦ βίου αὐτοῦ ἦναι ἐν μὲν τῷ διανοεῖσθαι ἡ ἀλήθεια, ἐν τῷ βούλεσθαι δὲ ἡ ἐλευθερία, καὶ ἐν τῷ αἰσθάνεσθαι ἡ πρὸς τὸ καθῆκον ἀγάπη. Τὴν παιδείαν ταύτην ὠνόμαζε Πλούταρχος «οὐσίαν εὐδαιμονίας», ἅτε καθαίρουσαν τὴν καρδίαν, ὑψοῦσαν τὴν διάνοιαν, λεπτύνουσιν τὴν τοῦ καλοῦ αἴσθησιν, διδάσκουσιν τὸ ἐναρμόνιον τῆς ἀρετῆς σύστημα καὶ χορηγοῦσαν ἐν μὲν ταῖς εὐτυχίαις κόσμον, ἐν δὲ ταῖς ἀτυχίαις καταφυγὴν. Πᾶσαι δὲ αἱ τοῦ ἀνθρώπου δυνάμεις, ὡς γνωστὸν, ἀυξάνουσιν ἀναλόγως καὶ θαυμηδὺν τελειοποιοῦνται, καὶ μάλιστα ὅταν τις ἐκ παιδικῆς ἡλικίας ἐξασκήσῃ αὐτὰς διὰ τῆς μελέτης. Διὰ τοῦτο δὴ καὶ εὐκολώτερον εἶτα νοοῦμεν, καὶ ὀρθότερον κρίνομεν, καὶ ἀσφαλέστερον συλλογιζόμεθα, καὶ καλλίτερον ἐνθυμούμεθα τὰ πράγματα, καὶ μετὰ πλειότερας ἡδονῆς αἰσθανόμεθα τὴν ἀγάπην πρὸς τὸ καθῆκον. Καθὼς δὲ ἡ σύντονος ἐργασία τελειοποιεῖ τοῦ τεχνίτου τὰς χεῖρας, ἡ δὲ συνεχὴς καλλιέργεια καθιστᾷ εὐφόρους καὶ τὰς ἀφόρους γαίας, οὕτω καὶ ἡ ἐκ παίδων συνέχεια τῆς σπουδῆς τελειοποιεῖ τὸ λογικόν, πλουτίζει διὰ γνώσεων

τὴν μνήμην, καὶ καθωραϊζει, ὥς εἰκὸς, τὴν καρδίαν. Ἡ δὲ κατάστασις αὕτη μεταδίδεται πρὸς τοὺς παῖδας ἀπὸ τῶν γονέων αὐτῶν καὶ διὰ τῶν διδασκάλων. Διὰ τοῦτο, ὅσοι παῖδες γεννῶνται σήμερον, εἶναι πολὺ εὐφρύνεσθαι τῶν πρὸ πολλῶν δεκκετηρίδων· διότι ἡ παιδεία καὶ ἡ πολιτικὴ μεταβολὴ ἱκανῶς ἀνέπτυξαν τὸν νοῦν τοῦ ἔθνους. Κατὰ τὴν νεότητά δὲ τῆς ζωῆς τῶν παίδων γίνεται ὅ,τι κατὰ τὸ ἔαρ. Κατὰ τοῦτον τὸν χρόνον ἡ ἱκμάς, ὁ χυμὸς, ἀναβαίνει ἰσχυρῶς εἰς τὰ δένδρα, διασκορπίζεται εἰς τοὺς κλάδους καὶ κλῶνας μέχρι τῶν ἄκρων, καὶ εἰς ὅπῃ μεταβαλλόμενος κάμνει τὰ δένδρα νὰ βλαστήσωσι, νὰ ἀνθήσωσι καὶ νὰ πύξωσι τοὺς καρποὺς ἐπὶ τέλους. Τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου· ἐπὶ μὲν τῆς μαιρακιώδους αὐτοῦ ἡλικίας συνιστῶνται διὰ τῆς παιδείας αἱ μεγάλαι καὶ ὑψηλαὶ ἰδέαι, ὅσαι μέλλουσι νὰ δοξάσωσιν αὐτὸν μετὰ ταῦτα, κατὰ δὲ τὴν ἀνδρικήν ἡλικίαν ὥριμάζουσιν αὗται καὶ ἀποφέρουσι τοὺς καρποὺς τῶν. Διὸ τὰ μεγάλα φαινόμενα τὰ διαχέοντα ἐπὶ τοῦ κόσμου καταστροφὰς ἢ εὐεργεσίας, εἰσὶν αἱ φλόγες ἀπλῶς τῆς σπουδῆς τῆς λανθανόντως καιομένης ἐν τῷ οἰκιακῷ ἀποκρύφῳ βίῳ, εἰσὶν οἱ καρποὶ μόνοι τοῦ δένδρου τῆς γνώσεως τοῦτέστι τῆς ἀγωγῆς καὶ τῆς διδασκαλίας.

Πρὸς τὸ ἐξευγενίσαι λοιπὸν καὶ ὥς οἶόν τε ἀνυψῶσαι τὸ τελειότερον τῶν ἐπὶ γῆς τοῦ Θεοῦ δημιουργημάτων, τὸν ἄνθρωπον, ἀπαιτοῦνται ἀπαραιτήτως δύο καὶ μόνα μέσα ἡ ἀγωγή καὶ ἡ διδασκαλία. Καὶ ἀμφότερα ταῦτα εἰσὶ τὰ ἀναγκαστικὰ στοιχεῖα τοῦ πνευματικοῦ, οὕτως εἰπεῖν, γάμου, ἐξ οὗ γεννᾶται ἡ πρὸς τὸν ἠθικὸν αὐτῆς καὶ πνευματικὸν προσορισμὸν σπεύδουσα ἀνθρωπότης, τῆς μὲν ἀγωγῆς ἀφαιρούσης ἐκ τοῦ ἀτόμου ἐν εἶδει ἐξορκισμοῦ τὸ πονηρὸν καὶ τὸ μερικόν, τῆς δὲ διδασκαλίας ἐμπνεούσης τῷ πνεύματι ἐν εἶδει βαπτίσματος τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ γενικόν. «*Συγελὼν τοίνυν ἐγώ φημι, καὶ χρησιμολογεῖν μᾶλλον ἢ παραινεῖν δόξει μ' ἂν εἰκότως ὅτι ἐν πρώτῳ, καὶ μέσῳ, καὶ τελευταίῳ ἐν τούτοις κε-*

φάλαιον ἀγωγή σπουδαία καὶ παιδεία νόμιμός ἐστι καὶ ταῦτα φορὰ καὶ συνεργὰ πρὸς ἀρετὴν καὶ πρὸς εὐδαιμονίαν». Πλουτάρχ.

Βεβαίως οὐδεὶς ἀρνεῖται ὅτι ἐν γένει ἡ ἀγαθὴ καὶ κατὰ φύσιν διδασκαλία συντείνει κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον εἰς τὴν τοῦ ἀνθρώπου παιδαγωγίαν· ὅτι διὰ τῆς συγκεντρώσεως τῆς διανοίας ἐπὶ τινος ἀντικειμένου, ἐπ' αὐτοῦ καὶ ἡ θέλησις σύναμα συγκεντροῦται· ὅτι πᾶσα γνῶσις ἐνεργεῖ ἐπὶ τοῦ αἰσθηήματος· καὶ ὅτι ἡ ἀνάπτυξις τῆς διανοίας μεγάλην ἔχει ἐπήρειαν ἐπὶ τῆς ἀναπτύξεως τῶν αἰσθημάτων καὶ τῆς θελήσεως. Ἀλλ' ἐπίσης βέβαιον εἶναι ὅτι αἰσθάνεσθαι, βούλεσθαι καὶ διανοεῖσθαι εἰσὶ πάντη χωρισταὶ καὶ διάφοροι ἐνέργειαι τοῦ πνεύματος, αἵτινες καὶ περ πολυτρόπως συμπιπτούσαι καὶ πρὸς ἀλλήλας ἐπενεργοῦσαι, ἔχουσιν ὅμως σύναμα αὐτοτελεῆ τινα καὶ ἀνεξάρτητον ὑπαρξιν χρήζουσιν ἰδίας διαπλάσεως καὶ διαμορφώσεως.

Ὡστε ἡ μὲν μάθησις ἡ διδασκαλία ἀποκλειστικῶς ἀναφέρεται εἰς τὸν κόσμον τῆς διανοίας, ἡ δὲ ἀγωγή σκοπὸν ἔχουσα νὰ ἀρμόσῃ ἐναρμονίως τὴν ἀνθρωπίνην μετὰ τῆς θείας βουλήσεως καὶ μεταβάλλῃ τὴν θέλησιν ἀπὸ ἐσωτερικῆς δυνάμεως εἰς ἐξωτερικὴν πράξιν καὶ ἄσκησιν, ἀνάγεται εἰς τὸν τῆς βουλήσεως κόσμον. Διὰ τοῦτο ἀνέκαθεν οἱ μεγάλοι πολιτικοὶ ἄνδρες καὶ νομοθέται τῶν ἀρχαίων κοινωνιῶν καὶ τῶν νεωτέρων ἐπὶ τῆς ὀρθῆς ἀγωγῆς ἐπέστησαν πάντοτε τὴν σύντονον προσοχὴν αὐτῶν, καὶ ἐπὶ τῆς ἠθικῆς καὶ θρησκευτικῆς ἐκπαιδεύσεως ἔθεσιν τὴν βᾶσιν τοῦ κοινωνικοῦ αὐτῶν οἰκοδομήματος, ἀρχήθην δημιουργήσαντες, καὶ ἐν πρώτοις κατασκευάσαντες ἐκ τῆς θαλλούσης νεότητος ἀνθρώπους πράγματι καὶ κατ' ὄνομα, οἵτινες ἔμελλον δεόντως βαστάσαι τὰ ποικίλα καὶ δυσφόρητα τοῦ πολίτου φορτία· καὶ διὰ τοῦτο ἀνέδειξαν τὰ ἔθνη αὐτῶν ἐκ μικρῶν καὶ ἀφανῶν μεγάλα, ἰσχυρά, σεβαστὰ καὶ ἐπίζηλα.

Ἀλλὰ, Κύριοι, οἷονδήποτε ἔθνος, ὅταν εἰσάγῃται κατὰ πρῶτον εἰς τὸν πολιτισμὸν ἀπὸ τῆς φυσικῆς αὐτοῦ καταστάσεως, ἡ ὁ-

πωςδήποτε ἀνακύπτῃ ἀπὸ τοῦ οἰκτροῦ αὐτοῦ βίου καὶ ἀκαθέκτως τείνῃ εἰς αἰσιώτερον μέλλον, ὥς γνωστὸν, παραβάλλεται πρὸς παιδίον, ὅπερ ἀδυνατοῦν νὰ φέρῃ τοῦ ἰσχυροῦ ἀνδρὸς τὰ φορτίον χρήζει καὶ μόνον τῆς τροφῆς τῆς προσφόρου τῇ φυσικῇ αὐτοῦ καταστάσει, ἣ συγκρίνεται πρὸς φυτὸν, οὗτινος καὶ τὸ σπέρμα πρέπει νὰ ᾖναι σπουδαῖον, καὶ ἡ γὰρ ἀγαθὴ, καὶ ὁ γεωργὸς ἐπιστήμων. Διότι ἄλλως ἀναντιρρήτως ἐπέρχεται πρὸς ἐκάτερον τούτων ἢ ὁ ἄμεσος πρόωρος θάνατος, ἢ μακρὰ καχεξία καὶ διαρκὲς μαρασμός. Ἐπειδὴ λοιπὸν οἱ κανόνες τῆς ἡθικῆς κατ' οὐδὲν διαφέρουσι τῶν ἀναλλοιώτων νόμων τῆς φύσεως, ἐρωτήσασμεν ἤδη τί παρ' ἡμῖν συνέβη.

Ἐτηρήθησαν ἄρα γε αἱ διατάξεις τῆς φύσεως ἐπὶ τοῦ ἀρτιγεννοῦς ἡμῶν ἔθνους διὰ τῆς ἐξ ἀπαλῶν ὀνύχων καταλλήλου αὐτοῦ θεραπείας πρὸς κτῆσιν τῆς ἀληθοῦς παιδείας; ἢ οὐδεποσῶς μέχρι τοῦδε ἐδάθῃ ἡ δέουσα προσοχὴ παρὰ τῶν τροφέων αὐτοῦ, ὥστε νὰ μὴ χορηγῇται τῷ ἀσθενεῖ αὐτοῦ στομάχῳ τροφὴ δύσπεπτος καὶ ξηρὰ, πολλάκις δὲ ἴσως καὶ δηλητηριώδης; Λαμβάνεται πρόνοια τοῦλάχιστον νῦν, ἂν μὴ ἐλήφθῃ εἰς ἐτι, παρὰ τῶν Λογάρχων ἐν γένει περὶ τῶν ἀσθενῶν ἔτι δυνάμεων τοῦ εὐφυοῦς ἡμῶν γένους; ἢ ἀφίνεται νὰ ἐπιβαρύνηται τὸ νεαρὸν αὐτοῦ καὶ ἔτι ἀσύμπληκτον σῶμα διὰ βαρῶν καὶ φορτίων, ἃ μόλις τέλειοι ἄνδρες δύνανται νὰ βαστάζωσι χωρὶς νὰ ὑποκύψωσιν ὑπὸ τὸ ὑπέρογκον βάρος; Γίνεται κάπως σκέψεις τις ἤδη παρὰ τῶν πνευματικῶν ἀρχηγῶν καὶ πολιτικῶν ἀρχόντων περὶ τῆς ἀνατροφῆς τοῦ παιδὸς καὶ τοῦ μέλλοντος, ἵνα ἡ διανοητικὴ τούτου ἀνάπτυξις βαίῃ παραλλήλως πρὸς τὴν τῆς ψυχῆς αὐτοῦ μόρφωσιν; ἢ περὶ τούτων μὲν γίνεται σύσκεψις, δίδονται δὲ αἱ κατάλληλοι συμβουλαι, ἀλλ' ἡ πραγμάτωσις αὐτῶν ἐπ' ἀόριστον ἀναβάλλεται; Ὅρίζονται τέλος ὑπὲρ τοῦ σφριγῶντος παιδὸς κηδεμόνες ἀρμόδιοι τῆς ἀπειρίας αὐτοῦ, κατάλληλοι παιδαγωγοὶ τῆς ἀτάκτου νεότητός του καὶ τῆς ἀσθενείας ἐπίτροποι; ἢ τὰ πάντα

ἀφίνονται εἰς τὸν φυσικὸν ροῦν αὐτῶν καὶ τὴν τύχην, τὰ δὲ σπουδαῖα ἐς αὔριον;

Δυστυχῶς, εἰς οἷονδήποτε μέρος τοῦς ὀφθαλμοῦς ἡμῶν ἐὰν στρέψωμεν, ἐκτός τινων ἐξαιρέσεων, οὐδὲν ἄλλο παρατηροῦμεν ἢ ἐνθεν μὲν τῶν ἐπικτήτων κακιῶν τοῦ παιδὸς κόλακας ὀλεθρίους, ἐνθεν δὲ πρὸς τὰς ἀταξίας τοῦ νέου καὶ τὰς παρεκτροπὰς αὐτοῦ, ἀμβλυώττοντας, ἀδιαφοροῦντας! Ἰσως πάλιν σκότος παχὺ καλύπτει τοὺς ὀφθαλμοῦς ἡμῶν καὶ δὴ καὶ ἐν μεσημβρίᾳ μέσῃ, καὶ διὰ τοῦτο δὲν βλέπομεν τοσαῦτα κέντρα φωτεινοτάτων ἐστιῶν, ἐξ ὧν ἀκτῖνες λαμπραὶ ἐπιστημονικοῦ φωτὸς πανταχόσε ἐκπέμπονται. Ἀλλ' ὅχι, δὲν τυφλώτομεν εἰς αὐτὰ, τοῦναντίον μάλιστα αἱ ἀκτῖνες αὐτῶν καὶ λίαν ὀξέως προσβάλλουσι τὰ ὀπτικά ἡμῶν νεῦρα. Πλὴν ἐνταῦθα δὲν πρόκειται περὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐκείνου φωτὸς καὶ τῆς ἐξωτερικῆς θερμότητος, ἥτις φωτίζει τὴν ἐπιφάνειαν, τὴν δὲ οὐσίαν ἀφίνει ζοφώδῃ· θερμαίνει προσκαίρως τὸ κέλυφος, ἀλλὰ τὸν πυρῆνα καταλείπει ψυχρὸν καὶ ἀναίσθητον. Ἐνταῦθα δὲν πρόκειται περὶ ἐξωτερικῶν ἀπλῶς στολισμῶν καὶ χρωματισμῶν τοῦ σώματος, ἔσωθεν δὲ ῥυπαροῦ καὶ δυσώδους. Τοιοῦτο φῶς, τοιαύτη θερμότης, τοιοῦτοι κόσμοι ἐξωτερικοὶ ὑπάρχουσιν ἀφθονοὶ ἐν τῇ ποικίλῃ εἰς κοινωνίας ἡμῶν ἀγορᾷ προερχόμενοι ἐκ διαφορῶν μερῶν τῆς Εὐρώπης. Ἐνταῦθα ζητεῖται ἐθνικῆς παιδείας καὶ ἐπιστήμης τοιοῦτο φῶς καὶ τοιαύτη θερμότης, ἥτις τὸν ἔσω ἀνθρώπον θερμαίνει καὶ διαφωτίζει, ἥτις τὸ ἥθος τοῦ ἀνθρώπου ἐξευγενίζει, ἥτις ἐπὶ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ ἀμέσως ἐπιδρᾷ, ἥτις δὲν πλάσσει ἐψιμμιθυωμένους ἀνθρώπους, ἀλλὰ μᾶλλον δημιουργεῖ καὶ παράγει ἀνδρας καλοὺς καὶ καλοὺς, οἵτινες αὐτοὶ ἀφ' ἑαυτῶν τὰ δέοντα πράττουσιν.

Εἶναι ἀληθές, Κύριοι, ὅτι ἐπὶ τῆς νεωτέρας ἡμῶν γενεᾶς ἡ σύστασις καὶ ὁ πολλαπλασιασμός τῶν Σχολείων ἀναντιρρήτως διέδωκεν εἰς τὸ ἡμέτερον γένος πλεῖστα ὕσα τῶν ἀγαθῶν τῆς παιδείας. Καὶ δὴ ἡ διανοιὰ ἐστὶν εἰς τὸ ἄκρον ἀνεπτυγμένη, ὁ κύ-

κλος τῶν διδασκόμενων μαθημάτων εὐρύτατος, αἱ ἐπιστήμαι ἐπὶ πολὺ ὑποδιηρημέναι, τὰ μέσα τῆς διδασκαλίας ἀφθονώτερα, τὰ συγγράμματα καὶ βιβλία πλείωτερα, ἡ διδακτικὴ μέθοδος πολὺ καλλιτέρας, ὁ ἀριθμὸς τῶν εἰς τὰ σχολεῖα φοιτῶντων πίδων, ἐφήδων, κούρων καὶ ἀδμήτων παρθένων ὁσημέραι αὐξάνει. Καθηγηταὶ καὶ διδάσκαλοι πανταχοῦ εἰσι πρόχειροι, εἰδήμονες τῆς λασώου τοῦ Ἀσκληπιοῦ τέχνης οὐκ εὐάριθμοι, τῆς Θέμιδος λειτουργοὶ ὑπερπλεονάζουσι, Διάκονοι τῆς τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίας καὶ τῶν Μουσῶν θιασῶται πλείους ἴσως τοῦ δέοντος. Ἀλλ' ἡ ἐκ τῆς φιλομαθείας ταύτης εἰς τὸ ἔθνος μεταδοθεῖσα μέχρι τοῦδε Παιδεία, γενικῶς ἐξεταζομένη ἐστὶ κατ' ἐπιφάνειαν μᾶλλον ἢ κατὰ βάθος. Ἡ δὲ παρ' ἡμῖν ἐν γένει ἐκπαίδευσις καττυθῆνθη, ὥς πάντες γινώσκετε, πέραν τοῦ προσηκόντος μέτρου εἰς θεωρίας καὶ λόγους, εἰς τὴν ἀνάπτυξιν μόνον τῆς διανοίας· διότι ἡ νεολαία ὥς ἐπὶ πλεῖστον καταναλίσκεται εἰς ἀπόκτησιν γνώσεων χρησίμων μόνον πρὸς πορισμὸν τῶν τοῦ βίου, τῆς συγχρήνου ἠθικῆς αὐτῆς διαπλάσεως εἰς οὐδὲν λογιζομένης! Καὶ ὅταν ἡ παιδεία, ἡ ἐπιστήμη χωρίζεται τοῦ ἥθους, ἐστὶ πανουργία καὶ οὐ παιδεία.

Ἐκ τῆς μονομεροῦς δὲ ταύτης ἐξ ἀντικειμένου παιδεύσεως προήλθε καὶ παρ' ἡμῖν ἡ ἄγνωστος τοῖς ἀρχαίοις ἀρχὴ τῆς συγκεκριμένης ὡφελιμότητος, ἕνεκα τῆς ὁποίας ἡ παιδεία, ἡ ἐπιστήμη, ἀποβαλοῦσα πᾶσαν ὑψηλοτέραν σημασίαν καὶ ἔννοιαν κατέστη οὐχὶ σκοπὸς, ἀλλὰ μέσον. Καὶ ὅταν ἡ παιδεία ᾗτε θύραθεν καὶ ἡ ἱερὰ, ἀπὸ τῆς ὑψηλῆς περιωπῆς, ὥς σκοποῦ, κατακυλισθῇ εἰς τῆς ὕλης τὸν βόρβορον καὶ θεωρηθῇ ὥς ἀπλοῦν ἐπιτήδευμα, μέσον κέρδους καὶ πορισμοῦ, οὐδὲν μέγα καὶ εὐγενὲς ἐκ ταύτης ἐλπίζεται. Διότι ἐξ αὐτῆς τότε λείπει ὁ εὐγενὲς ἐνθουσιασμὸς ἐκεῖνος, ὁ ζωοποιῶν τὴν ὕλην, ὁ ἐξάπτων καὶ ἀναφλέγων τὸ αἶσθημα. Ἡ ἐπιστήμη εἶναι πρυτὸν τῆς ἐμφύτου τάσεως τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸ ἀληθές αὐτὸ καθ' αὐτὸ, εἶναι πρυτὸν μίᾳς ἀ-

νάγκης τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, τοῦ ἀφάτου ἐκείνου πόθου τῆς ψυχῆς πρὸς τὸ ἐν καὶ αἰώνιον. Εἰς τοῦτο δὲ δὲν ὠδήγησε τὸν ἄνθρωπον ἡ ἰδέα σχετικῆς τινος ὡφελείας, ἀλλ' ὁ οὐράνιος ἐν τῷ ἀνθρώπῳ σπινθήρ, οὐχὶ ἡ ἐπίτευξις ἐπιγείου σκοποῦ, ἀλλ' ἡ ἐν αὐτῷ ἐμφυτευθεῖσα ἰδέα τοῦ θεοῦ. Ἀρα ἡ ἐπιστήμη, ἵνα ᾗναι ἀξία τοῦ ὀνόματος τούτου, ἔχει ἀπύλυτον ἀνάγκην τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ ἀγαθοῦ, καὶ ἀπαιτεῖ ἀγνὸν ἔρωτα τῆς ἀληθείας, εἰλικρίνειαν καὶ χρηστότητα ἀποκλείουσαν πᾶσαν ἐγωϊστικὴν καὶ πλαγίαν τάσιν ἐν τῇ ἐρευνῇ.

Ὅθεν ἄνευ τῆς ἀγωγῆς, ἥτοι ἄνευ τῆς διαρμορφώσεως τῆς καρδίας, ἡ διδασκαλία μόνη καὶ μάθησις, ἥτοι ἡ διανοητικὴ μόνη ἀνάπτυξις, οὐδοπωςτιοῦν τελειοὶ τὸν ἄνθρωπον. Ὅσας δὴποτε γνώσεις καὶ ἂν συνεπισωρεύσῃ ὁ ἄνθρωπος, εἴαν δὴποτε στυλπνότητα καὶ ἂν δώσῃ εἰς ἑαυτὸν καὶ τοὺς ἄλλους, ἄνευ θρησκευτικῆς κρηπίδος, ἄνευ Θεοῦ ἐπιγνώσεως, ἄνευ εὐσεβείας, ἐπίχρῳσι μὲν τις καὶ φάσμα φωτισμοῦ δύναται νὰ ὑπάρξῃ, ἀληθὴς ὁμῶς φωτισμὸς καὶ ἀνάπτυξις ζωτικὴ οὐδέποτε. Καὶ ὅστις πειράται νὰ καταστήσῃ τὸν ἄνθρωπον διὰ τῆς διδασκαλίας πολυμαθέστερον, ὀλιγωρεῖ δὲ καὶ παραβλέπει τὴν βούλησιν αὐτοῦ, τὴν καρδίαν, ὁ τοιοῦτος ἐπιλανθάνεται τοῦ μεγίστου καὶ σπουδαιοτάτου ἔργου, καὶ αἰσθάνεται ἐπὶ τέλους ὅτι φροῦδοι ὑπῆρξαν κοινωνικῶς πάντες οἱ πόνοι αὐτοῦ καὶ ἀγῶνες. Κατὰ ταῦτα λοιπὸν πεπαιδευμένος εἶναι καὶ λέγεται οὐχὶ ὁ πολυμαθὴς ἀπλῶς καὶ πολυῖδρις· διότι μετὰ τῆς πολυμαθείας δύναται νὰ συνυπάρξῃ μέγιστος βαθμὸς μοχθηρίας, βαναυσότητος καὶ κακίας, ἀλλὰ τούναντίον ἐκεῖνος, οὗτινος πᾶσαι τῆς ψυχῆς αἱ δυνάμεις ᾗτε διάνοια, καὶ ἡ βούλησις, καὶ ἡ αἴσθησις ἐν ἁρμονίᾳ διάκεινται καὶ ἐνότητι πρὸς ἀλήλῃας ἐν παντὶ ὀρεγόμεναι καὶ ποθεῦσαι τὸ ἀληθές, τὸ ἀγαθόν, τὸ καλόν.

Δὲν ἀρνοῦμαι, Κύριοι, ὅτι καὶ παρ' ἡμῖν ὑπάρχουσιν ἄνδρες ἀληθῶς πεπαιδευμένοι κατὰ τὴν κυρίαν τῆς λέξεως σημασίαν, ἄνδρες, ἐφ' οἷς σεμνύνεται ἡ πατρίς μας, καὶ

καυχᾶται δικαίως· ἀλλ' οἱ τοιοῦτοί εἰσιν ὀλίγιστοι δυστυχῶς, καὶ οὗτοι πάλιν μόλις ἀναφαίνονται ἐν μέσῳ τῆς ἐπικρατούσης ἠθικῆς ἐν τῇ κοινωνίᾳ θυέλλῃς! ὁ δὲ αἰὼν προσφέρει αὐτοῖς, ὥς τὸ πλεῖστον, ἀντὶ τοῦ *μάννα* χορὴν καὶ εἰς τὴν δίψαν ὄξος!

Εἶναι δὲ ἀληθές ὅτι ἐν τῷ βίῳ ἐκάστου ἔθνους κατ' ἀνάγκην λαμβάνουσι χώραν ἐποχαί, καθ' ἃς ἰσχύουσι μᾶλλον τὰ ἀπατηλὰ φαινόμενα ἢ τὰ πράγματα, μέχρις οὗ πληθοῖθῃ ἡ γνῶσις καὶ φωτισθῶσι πολλοί, μέχρις οὗ διδαχθῶσιν οἱ ἄνθρωποι νὰ διακρίνωσι τὴν ἀλήθειαν ἀπὸ τῆς ἀπάτης. Ἀλλ' ὅπως δυστυχῶς ἐν τῷ μεταξὺ ἀπόλλυται πολύτιμος χρόνος! καὶ ὁποῖαι κοινὰ συμφοραὶ καὶ ἀτομικὰ δυστυχήματα ἀνοίγουσιν ἐπὶ τέλους τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν παθόντων!

Ἐκ τούτων ὅμως προέρχεται τὸ ἐρώτημα, ἀφοῦ « ἡ σοφία χεῖρῳ μὲν ποιεῖ οὐδένα, βελτίους δὲ πολλοὺς », οἱ δὲ σοφοὶ κατὰ Πίνδαρον καὶ τὰν Θεόδοτον δύναμιν φέρουσι κάλλιον, διατί παρὰ τοῖς πλείστοις Κληρικοῖς, Διδασκάλοις, Ἰατροῖς, Δικηγόροις καὶ ἐν γένει παρὰ τοῖς λεγομένοις πεπαιδευμένοις συμβαίνει τὸ ἐναντίον; Διατί παρ' αὐτοῖς ἡ αἰδῶς καὶ ἡ μετὰ λόγου ὑπακοή, ἅπερ εἰσὶ τὰ γνωρίσματα καὶ αἱ ἀπαιτήσεις τῆς ἀληθοῦς παιδείας σχεδὸν ἐξέλιπον ἤδη, ἡ δὲ τάξις καὶ ἡ ἀκρίβεια κατέστη ἄγνωστος; Διατί τὴν πρὸς ἀλλήλους πίστιν αὐτῶν καὶ τὴν χριστιανικὴν ἀγάπην ἀντικατέστησε φθόνος, μνησικακία καὶ ἄλλα πάθη, τὴν δὲ εὐσέβειαν, τὴν πασῶν τῶν ἀρετῶν ἡγεμόνα, διεδέξατο ὕβρις, μυκτηρισμός, σοφιστεία, καὶ ἡ παρομαρτοῦσα αὐταῖς κακία; Καὶ διατί οὗτοι, ὥς ἐπὶ πλεῖστον, ποιοῦνται πρὸς ἀλλήλους τὰς στάσεις οὐχὶ ὀπότεροι ὀφθῆσονται ἀγαθόν τι τῇ πατρίδι ποιήσαντες, ἀλλ' ὀπότεροι τοὺς ἑτέρους ἀπολέσαντες αὐτοὶ τῶν λοιπῶν ἄρξουσιν; Μὴ δὲν ὑπάρχουσι παραγγέλματα τῆς ὀρθῆς ἀγωγῆς; μὴ παραδειγμάτων ὑπάρχει στέρσις τῶν ἀποτελεσμάτων αὐτῆς;

Βεβαίως οὐδεὶς ἄλλος, Κύριοι, παρὰ τοὺς

(ΟΜΗΡΟΣ ΦΥΛ. Γ')

ἡμετέρους Προγόνους κατέλιπεν ἡμῖν σοφώτερα παραγγέλματα περὶ τῆς μεγίστης ἐπὶ τοῦ ἔθνους ἐπιτροπῆς τῆς καλῆς ἢ κακῆς ἀγωγῆς· οὐδὲν δ' ἄλλο ἔθνος περιέγραψεν ὑψηλότερον τοῦ ἑλληνικοῦ τὸ αἶσθημα τῆς φιλίας, ὅπερ ἀποδεικνύει παντὸς ἄλλου τρανότερον τὴν εὐγένειαν τῶν αἰσθημάτων τοῦ ἔθνους· διότι εἰς ἀγερεῖς ψυχὰς οὐδέποτε ρίπτει τὰς ρίζας αὐτῆς ἡ φιλία, καὶ οὐδεμία ἄλλη θρησκεία παρὰ τὴν ἡμετέραν, τὴν θεῖαν θρησκείαν, ζωγραφίζει καλλίτερον τὰ ἀγαθὰ τῆς σοφίας, καὶ τὸν καρπὸν τοῦ πνεύματος λέγουσα « ὁ δὲ καρπὸς τοῦ πνεύματος ἐστὶν ἀγάπη, χαρὰ, εὐφροσύνη, μακροθυμία, χρηστότης, ἀγαθωσύνη, πίστις, πραΰτης, ἐγκράτεια. » Ἀλλὰ ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα ἐγράφησαν ἰσως, ἵνα ἀναγινώσκονται μόνον ἢ νὰ φυλάττωνται ἐν Μουσείοις ἐν εἰδὲι ἀρχαιοτήτων!

Διατί λοιπὸν ἐν τῇ πράξει ὀλιγορεῖται τὸ μέγα καὶ σπουδαιότατον τῆς ὀρθῆς ἀγωγῆς ἀντικείμενον παρὰ τῶν ὀρισμένων Ἀρχῶν, παρὰ τῶν ἀρμοδίων προσώπων; Μὴ νεκρικὴ σιγὴ κατέλαβε πάντας καὶ διὰ τοῦτο τὴν σήμερον τὰ χρηστὰ ἤθη δὲν συμβαδίζουσι τῇ διανοητικῇ ἀναπτύξει τῆς νεολαίας; Οὐχί· ἀπεναντίου μάλιστα πολλοῦ συνιστᾶται καὶ πολλάκις διδάσκεται ἀπὸ τοῦ Ἀμβωνοῦ καὶ ἐν τοῖς Σχολείοις, ὥς καὶ κατ' οἶκον, ἡ ἠθικὴ ἀγωγή καὶ ἡ θρησκευτικὴ τοῦ ἔθνους ἀνάπτυξις. Ναι, πάντοτε καθοδηγοῦνται εἰς τὸ καλὸν ὁ λαὸς καὶ οἱ νέοι διὰ τῆς « ἐν παιδείᾳ καὶ νοουθεσίᾳ Κυρίου διδασκαλίας. » Πάντες καθόλου εἰσὶ φίλοι τῆς ἠθικῆς, καὶ πάντες ὑψοῦσι φωνὴν ὑπὲρ τῆς ὀρθῆς ἀγωγῆς· πλὴν ὀλίγιστοι δυστυχῶς ἐνεργοῦσιν εἰλικρινῶς καὶ εὐσυνειδήτως!

Δὲν ἀρκεῖ μόνον, Κύριοι, νὰ ἀκούσῃ ὁ παῖς καὶ νὰ μάθῃ τὰ σοφὰ παραγγέλματα τῶν ἀρχαίων Προγόνων καὶ τῆς θείας θρησκείας παρὰ τῶν Διδασκάλων τῆς Ἐκκλησίας, τοῦ Σχολείου καὶ τῆς οἰκίας, ἀλλ' ὀφείλει καὶ νὰ πιστεύσῃ αὐτὰ καὶ συγχρόνως νὰ πράττῃ αὐτὰ μετὰ προθυμίας. Ἀλλ' ἡ ἠθικὴ καὶ ἡ εἰς Θεὸν πίστις δὲν διδάσκε-

ται μόνον, ἀλλ' ἐμποιεῖται. «Ποιεῖν τε καὶ διδάσκειν»· ἐμποιεῖ δὲ αὐτὴν οὐχὶ ὁ κενὸς λόγος, ἀλλὰ τὸ καλὸν παράδειγμα τοῦ διδάσκοντος, τοῦ ἱερέως, τοῦ ἀρχοντος, τοῦ ἡγουμένου, τῶν γονέων, καὶ παντὸς ἐν γένει προκαθημένου καὶ προσετιῶτος. Ἀπαιτεῖται ἄρα μεγίστη προσοχή περὶ τὴν ἐκλογὴν τῶν προσώπων, οἵτινες μέλλουσι νὰ ἀναλάβωσι τὴν μόρφωσιν τῆς κοινωνίας. Ἀπαιτεῖται, ἵνα πάντες οἱ ποδηγῆται τοῦ ἔθνους μὴ ᾔναι μόνον λόγων ῥητῆρες, ἀλλὰ καὶ ἔργων πρῆκτῆρες. Ἐν ἄλλαις λέξεσιν ἀπαιτεῖται, ἵνα οἱ Κληρικοὶ καὶ οἱ Διδάσκαλοι, οἱ ἀρχοντες καὶ οἱ ἐν τέλει, ἀληθεῖς ὦσι πεπαιδευμένοι. Διότι οὐχὶ ἀφηρημέναι ἰδέαι καὶ γνώσεις ποικίλαι, ἀλλὰ πράξεις καὶ ἔργα ἐστὶν ὁ τελευταῖος σκοπὸς καὶ ὁ λόγος τῆς ἡμετέρας ὑπάρξεως. Τούτου ἕνεκα ἡ μόρφωσις τοῦ γνησίου ἠθικοῦ χαρακτήρος εἶναι τὸ μέγιστον πρόβλημα τοῦ ἐπὶ γῆς ἀνθρωπίνου βίου καὶ ὁ ὑπέρτατος σκοπὸς τῆς ἀληθοῦς ἐπιστήμης.

Ἐμπνέωμεν λοιπὸν εἰς τὰς τρυφερὰς καρδίας τῆς νεολαίας διὰ τοῦ καλοῦ ἡμῶν παραδείγματος τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ, τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν πατρίδα, τὸ σέβας πρὸς τὴν δικαιοσύνην, τὸν ἐνθουσιασμόν εἰς τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ καλὸν καὶ ἐπὶ πᾶσι τὸ ἅγιον καὶ ἱερὸν τοῦ καθήκοντος αἰσθημα, ἄνευ τῶν ὁποίων οὐδὲν οὐδαμοῦ καὶ οὐδέποτε ἐγένετο ἄξιον λόγου, οὐδὲ εἰς τὸν αἰῶνα γενήσεται. Μορφώσωμεν ἐκ τῆς θαλλούσης νεότητος ἠθικοὺς τῆς κοινωνίας ἡμῶν ἀναμορφωτάς, καὶ θεωρῶμεν ὡς οὐσιώδη καὶ μεγάλα ὅ,τι σήμερον κακῇ μοίρᾳ θεωροῦμεν ὡς μικρὰ καὶ εὐτελῆ, καὶ κρίνωμεν ὡς ὄντως οὐτιδανὰ καὶ ἀνάξια ὅ,τι νῦν πλανῶντες καὶ πλανώμενοι ὑπολαμβάνομεν ὡς ἄξια λόγου καὶ περισπούδαστα. Ναί, Κύριοι, αἱ ὑποχρεώσεις ἡμῶν καὶ αἱ εὐθυναὶ εἰσὶ νὰ διαφωτίσωμεν ἅπασαν τὴν φυλὴν ἡμῶν διὰ τοῦ ἀπαυγάζοντος ἀσφύτου πυρσοῦ τῆς ἱεράς, τῆς ἐλληνικῆς παιδείας, καὶ δι' αὐτῆς νὰ ἐξασφαλίσωμεν τὴν ὑπεροχὴν ἡμῶν, ἵνα μηδὲν ἄλλο τῶν ἐφ' ὧν ἐ-

θνῶν δυνήθῃ ποτε αὐτὴν πρὸς ἡμᾶς νὰ διαφιλονεικήσῃ.

Ταῦτα, Κύριοι, οἱ Λογάρχες τοῦ ἔθνους ἔχοντες ὑπ' ὄψει ταῦτα ὀφείλουσι νὰ πράττωσι γινόμενοι αὐτοὶ καλὸν παράδειγμα εἰς τοὺς ἄλλους· διότι εὐθύνονται ἐνώπιον τοῦ Ἑλληνικοῦ γένους, οὗτινος τὰ πνευματικὰ ἐκπροσωποῦσι συμφέροντα· εὐθύνονται ἐνώπιον τῆς κοινῆς γνώμης τῶν σοφῶν τῆς Εὐρώπης, οἵτινες παρ' αὐτῶν προσδοκῶσι νὰ ἴδωσι τὴν ἀνάπλασιν τῆς Ἀνατολῆς· εὐθύνονται ἀπέναντι τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, δι' ὧν καὶ δι' οὓς εἰσιν ἐκείνων ἀπόγονοι ἔχοντες μέγα τὸ παρελθόν καὶ ἔτι μείζον τὸ μέλλον. Διὰ τῆς ὀρθῆς ἀγωγῆς λοιπὸν καὶ τῆς εὐμεθοῦς διδασκαλίας θέλει ἐπιτευχθῇ ὁ σκοπὸς τῆς διὰ πολλῶν ἰδρώτων καὶ ἀναρίθμων ἀγώνων συντηρήσεως τῶν ἡμετέρων Σχολείων. Διὰ τῆς ἠθικῆς ὁμοῦ καὶ διανοητικῆς ἀναπτύξεως θέλουσιν ἀνταμειφθῇ προσηκόντως αἱ μεγάλαι δαπάναι τῶν Φιλομούσων, καὶ αἱ ἐπίπονοι ἐργασίαι τῶν ἀφιλοκερδέστατα ἐργαζομένων ὑπὲρ τῆς προόδου τοῦ ἔθνους. Διὰ τῆς θρησκευτικῆς διαπλάσεως καὶ πρὸ πάντων διὰ τοῦ καλοῦ παραδείγματος θέλει ἐκπληρωθῇ ὁ προορισμὸς ἡμῶν ὡς χριστιανῶν Ὁρθοδόξων, καὶ διὰ τῆς ἀληθοῦς ταύτης παιδείας θέλει κατορθωθῇ ποτε σὺν Θεῷ ὁ πόθος ἡμῶν ὡς Ἑλλήνων. Ναί, Κύριοι, ὁ προορισμὸς ἡμῶν εἶναι ὑψηλός, ἱερὸς, εἶναι μέγας· δυνατόν νὰ ἀναβληθῇ ἐπ' ὀλίγον ἡ πραγμάτωσις τούτου, νὰ ἀναιρεθῇ ὁμῶς οὐδέποτε. «Ἡ γὰρ μέλλησις οὐκ ἐστὶν ἀναιρέσις.» Κατὰ τῆς ἀποφάσεως ταύτης οὔτε στρατοὶ ποτε κατισχύσουσιν, οὔτε στόλοι, οὐδὲ νηῆρες κταί. Κατὰ τοῦ προορισμοῦ ἡμῶν τούτου ἀνθρωπίνη δύναμις μόνη θέλει ἰσχύσει τοσούτον, ὅσον ἠδυνήθη ποτὲ ὁ Ξέρξης νὰ ἐμποδίσῃ τὸν ῥοῦν τοῦ Ἑλλησπόντου διὰ τῶν μωρῶν μαστιγώσεών του. . . .

Πρὸς ὑμᾶς ἤδη ἀποτεινόμενος, προσφιλεῖς μαθηταί, δὲν δύναμαι ἢ νὰ συγχαρῶ ἐκ καρδίας τοῖς ἐξ ὑμῶν ἀριστεύουσιν. Εἰς αὐτοὺς δίδονται σήμερον τὰ ὠρισμένα βραβεῖα ὡς ἀρραβῶνες τοῦ μέλλοντος μᾶλλον ἢ ὡς

ἀμοιβαί τοῦ παρελθόντος. Ἄλλων ἀριστείων δὲν θὰ ἀξιοθῶσι πάλιν, ἐὰν καὶ ἐν τῷ μέλλοντι μὴ φανῶσιν ὑπέρτεροι καὶ καρτερικώτεροι τῶν πολλῶν· διότι πάντες μὲν τρέχουσιν, εἰς δὲ λαμβάνει τὸ βραβεῖον. Οἱ τυχόντες βραβείων ἢ προδικασμοῦ μόνον βεβαίως σήμερον χαίρουσιν, ἴσως δὲ ἴσως καὶ μέγα φρονούσιν, ἐφ' οἷς ἤδη ἔπραξαν. Μὴ λησμονήσητε ὅμως πάντες ὅτι ἡ πρότιμος ἐπιτυχία χορηγεῖ εἰς τοὺς νέους τὴν πρώτην καλὴν ὥθησιν καὶ οὐδὲν πλέον· ὅτι ἡ γενεὰ τῶν καθεστηκότων ἀνθρώπων ἐκτιμᾷ μόνον τὴν ἐπιμονὴν καὶ τὴν καρτερίαν τῶν νέων καὶ οὐχὶ τὴν μεγάλην αὐτῶν παιδείαν. Ὅτι οἱ πλείστοι τῶν δυστυχισάντων ἐν ἡλικίᾳ ὠρίμῳ εἶχον ἐμπνεύσει χρηστοτάτας ἐλπίδας ἐν τῇ πρώτῃ αὐτῶν νεότητι, καὶ ὅτι οἱ ἐν τῷ σχολείῳ φαέντες ἡλίθιοι ὑπερέβησαν ὕστερον τὰς προσδοκίας τῶν φίλων διὰ μόνης τῆς σιδηρᾶς αὐτῶν θελήσεως. Προσέτι δὲ πρέπει καλῶς νὰ γνωρίζετε ὅτι ἡ ταχύτης καὶ ἡ δξύτης τῆς διανοίας δὲν εἶναι ὁ πρότιστος ὅρος τῆς ἐπιτυχίας τοῦ μέλλοντος σταδίου. Ἡ εὐφυΐα ἐστὶν ἡ ἀκμὴ τῆς μαχαίρας· διὰ τῆς ἀκμῆς δὲ ἡ μάχαιρα εὐκόλως εἰσδύεται. Ἄλλ' ἐὰν αὕτη βαθέως εἰσδύεται ἢ μὴ, τοῦτο ἐξήρτηται οὐ μόνον ἐκ τῆς δξύτητος τῆς κοπίδος, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς πρὸς τοῦτο ἀναλίσκομένης δυνάμεως. Ἐγκύψατε λοιπὸν πάσαις δυνάμεσιν εἰς τὸ ν' ἀναπτύξητε τὴν διάνοιάν σας, καὶ νὰ διαπλάσσετε τὴν καρδίαν σας διὰ τῆς ἱερᾶς καὶ ὀρθῆς παιδείας ἔχοντες ὑπ' ὄψει πάντοτε τὸ καλὸν παράδειγμα τῶν τροφέων, τῶν καλῶν διδασκάλων σας, καὶ οὕτω θέλετε δρέψαι ῥαδίως καὶ ἐν ἀνέσει ἐν κειρῷ τῷ εὐθέτῳ τοὺς καρποὺς τῶν πρότερον κόπων σας, καὶ θέλετε ζῆ ἐν τῷ μέλλοντι ἐκ τοῦ κεφαλαίου, ὃ συνελέξατε διὰ τῆς πρώτου φιλοπονίας σας.

Ἄλλὰ καὶ ὑμῖν συγχαίρω ἐκ μέσης καρδίας, φίλοι καὶ ἀδελφοὶ μαθηταί μου, ὅτι ἀπολύεσθε σήμερον τούτου τοῦ Γυμνασίου, γεαῖται ὑπὴρῃται καὶ κοῦροι πρωθῆβαι, συγχαίρω ὑμῖν ἔτι ὅτι οἱ μὲν μεταβαίνετε ἤδη εἰς τὴν λαμπροτάτην πόλιν πασῶν, ὃ-

πόσας ὁ Ζεὺς ἀναφαίρει, εἰς τὴν περιφανῆ τῶν Μουσῶν θεράπαιναν, τὰς κλεινὰς, λέγω, τὰς Λιπαρὰς καὶ ἰσπετάγους Ἀθήνας, ἵνα ἐπεκτείνητε τὰς σπουδὰς σας, ἵνα αὐξήσητε τὰς γνώσεις ὑμῶν· οἱ δὲ ὅτι τρέπεσθε πρὸς τὴν ἐργάνην Ἀθηνᾶν, εἰς τὸν πρακτικὸν βίον, ἵνα βοηθήσητε τοὺς γονεῖς σας, ἵνα παρ' αὐτοῖς, ἐγκαίρως ἐγκαταστήτε. Βεβαίως ὑπερχαίρετε πάντες ὅτι ἡξιώθητε ἤδη νὰ ἀπολυθῆτε ἐντεῦθεν, καὶ καλῶς ποιεῖτε. «Χαίρετε χαρὰν ἀνεκλάλητον, καὶ τὴν χαρὰν ὑμῶν ταύτην οὐδεὶς αἶρει ἀφ' ὑμῶν.» Μὴ νομίσητε ὅμως ὅτι τοιοῦτοι ὄντες, τοσαῦτα καὶ τηλικαῦτα μαθήματα διδασκόμενοι καὶ ἐπομένως τελειόφοιτοι τοῦ Γυμνασίου γενόμενοι, ἐστὲ ἐγκρατεῖς πλέον φιλόλογοι, ἐντελῶς ἐπιστήμονες· οὐχὶ, πρὸς Θεοῦ, ἵνα μὴ θεωρηθῆτε δοκητίσοφοι παρὰ πάντων· διότι τότε τὰ ἐν χρήσει Πανεπιστήμια ἠθέλον εἰσθαι περιττά, ἢ δὲ ἰσόβιος σπουδὴ τῶν ἐπιστημῶν ἀκατάληπτος μωρία. Ἐν τοῖς Γυμνασίοις ἡ διδασκαλία τῶν μαθημάτων γίνεται ἐγκυκλοπαιδικῶς καὶ εἶναι ὡς οἶόν τε στοιχειώδης, ὃ δὲ ἐν αὐταῖς σπουδαστῆς μόνον τὴν κλεῖδα δύναται ν' ἀποκτήσῃ, δι' ἧς ἡ πύλη τῶν μεγάρων τῆς ἐπιστήμης ἀνοίγεται. Ὅθεν μὴ ματαιοφρονῆτε, ὥςπερ οἱ μὴ εἰδότες καὶ οἱ ὀνομαζόμενοι ἐπιπόλαιοι· ἐκεῖνοι γὰρ ἐπὶ τῇ σοφίᾳ αὐτῶν κευχόμενται. Ἄλλ' ἔσθε πάντοτε μετρίορρονες, εὐγενεῖς καὶ φιλόπονοι, καὶ προχωρεῖτε πάντοτε πρὸς τὰ πρόσω ἔχοντες πρὸ ὀφθαλμῶν τὸ «γινῶθι σαυτόν.»

Ὅτι δὴποτε ὅμως καὶ ἂν πράξητε, οἶονδὴποτε ἐπάγγελμα καὶ ἂν μετέλθητε, οἶονδὴποτε ἔργον καὶ ἂν ἀποκασθῆτε, τὸ μόνον συμφέρον τῆς ὑμετέρας παιδείας καὶ τὸ ὑμέτερον πρὸς τὴν κοινωνίαν καθῆκον ἀπαιτεῖ νὰ ἔχητε ἀνοικτὰ καὶ ἀνεπηρέαστα τὰ ὅργανα τοῦ σώματος ὑμῶν καὶ τῆς διανοίας, μέχρις οὗ σχηματίσητε πεποιθήσεις ἐπὶ τῆς ἀληθείας βασιζομένας. Διότι, φίλοι μου, ζῆτε ἐν ἐποχῇ ἐρεῦνης, ἀμφιβολιῶν, διανοητικῆς ταραχῆς, καὶ διανοητικῆς ἀχορίης. Ζῆτε ἐν ἐποχῇ, καθ' ἣν οἱ μὲν στέργουσι τὰς ἀρχαιοπαραδότους ἐπιλύσεις τῶν

μεγίστων μυστηρίων τῆς φύσεως καὶ τοῦ ἀνθρώπου, οἱ δὲ ἐξαγριοῦνται καὶ ἀντιστρατεύονται κατ' ἐκείνων, καὶ ἄλλοι ἐπιχειροῦσι νὰ εἰσδύσωσιν, ἐνθα οὐδενὸς ἀνθρώπου διάνοια ἰσχύει νὰ εἰσχωρήσῃ. Τὴν κοινὴν ταύτην μοῖραν οὐδ' ὑμεῖς μαθηταί μου, θέλετε διαφύγει. Θὰ ἐπέλθῃ μάλιστα στιγμή, καθ' ἣν ὁ ὑμέτερος νοῦς βασανιζόμενος ὑπὸ μυρίων δισταγμῶν θέλει παραχθῇ, καὶ ὑμεῖς αὐτοὶ θέλετε ἀμφιβάλλει περὶ τοῦ σκοποῦ τῆς ὑμετέρας ὑπάρξεως.

Πλὴν μὴ φοβείσθε, Πατέρα ἔχομεν τὸν Θεόν, πρὸς ὃν ἅμα καταφεύγωμεν, οὔτε ἡ διάνοια δύναται νὰ παραχθῇ, οὔτε τὸ ζοφώτατον σκότος ἰσχύει νὰ μᾶς κατὰλάβῃ. Ἡ θρησκεία δὲν ἐρείδεται ἐπὶ ἐπινοημάτων ἀνθρωπίνων, ἐπὶ φαντασιωδῶν βάσεων, ἀλλὰ εἶναι θετικωτάτη. Διὸ καὶ ἐρρέθη «Γεῦσασθε καὶ ἴδετε ὅτι χρηστὸς ὁ Κύριος.» Ὁ δὲ ὀρθὰ φρονῶν περὶ τῶν σχέσεων ἑαυτοῦ πρὸς τὸν Θεόν, αὐτὸς δύναται κάλλιστα νὰ ἐπιτελέσῃ καὶ τὰ πρὸς τὸν πλησίον καθήκοντα, καὶ τὰ πρὸς τὴν φίλην Πατρίδα . . .

Ὅπου δὴποτε δὲ καὶ ἂν πορευθῆτε, διατελεῖτε εὐγνωμονοῦντες τὸν Διευθυντὴν, τοὺς Ἐφόρους, τὴν Σχολὴν, τοὺς Προστάτας, τοὺς Γονεῖς σας καὶ Κηδεμόνας, ἐν πάσῃ δὲ εὐκαιρίᾳ πανταχοῦ καὶ πάντοτε ἀγωνιζόμενοι μετὰ προθυμίας ὑπὲρ Πίστεως καὶ Πατρίδος. Μέννησθε δὲ εὐπροσύνως καὶ τῶν φίλων σας Διδασκάλων, οἵτινες μετὰ τῶν εἰρημένων συνήργησαν, ὅσον ἠδύναντο, εἰς τὴν διανοητικὴν καὶ ἠθικὴν ὑμῶν ἀνάπλασιν. Εἶθε Κύριος ὁ Θεὸς διαφυλάττοι τὴν ζωὴν ὑμῶν καὶ ὑγείαν, ὡς κέρην ὀφθαλμοῦ, ἐπιδαφιλεύων ὑμῖν πάντα τὰ ἀγαθὰ! Εἶθε νὰ ἀποβῇτε, ὡς ἅπαντες προσδοκῶμεν, δόξα μὲν τοῦ Πλάστου, παραμυθία δὲ τῶν Γονέων, καὶ ὠφέλιμοι τῇ Πατρίδι! Γένοιτο!

ΑΙ ΕΝ ΤΗ ΚΕΝΤΡΙΚῃ ΑΣΙΑ ΚΤΗΣΕΙΣ ΤΗΣ ΡΩΣΣΙΑΣ.

(Συνέχεια καὶ τέλος).

Οἱ λαοὶ τῆς Κεντρικῆς Ἀσίας ἀνήκουσιν εἰς δύο φυλάς. Ἡ μὲν πρώτη, καλουμένη κοινῶς *τουρανική*, περιλαμβάνει τοὺς Κιργί-σους, τοὺς Βουρούτους, τοὺς Τουρκομανούς, τοὺς Κουρσμά καὶ τοὺς Οὐσβέκους, ἡ δὲ δευτέρα, ἡ *Ἰνδοπερσική*, συνίσταται ἐκ τῶν Τατζίκων καὶ τῶν Σαρτῶν. Κατὰ τὰ λεγόμενα τῶν Ῥώσων σοφῶν, ἡ τελευταία αὐτὴ εἶναι κλάδος τῆς σλαυϊκῆς οἰκογενείας· κατεκτήθη δὲ καὶ ὑπετάχθη ὑπὸ τῶν Τουρανίων, ἰδίως ὑπὸ τῶν Οὐσβέκων, καὶ εἶναι συγκεντρωμένη εἰς τὰ λεκανοπέδια τοῦ Ἰαξάρτου, τοῦ Ὠξου καὶ τοῦ Ζαραφσιάν. Ἡ τουρανικὴ φυλὴ κατοικεῖ ἐν μέρει τὰς κοιλάδας τοῦ Σίρ-Δαριά καὶ τῶν ὁμόρων αὐτοῦ, ὡς καὶ τὰς στέππας τῆς Κεντρικῆς Ἀσίας· εἶναι δὲ νομαδικὴ καὶ φιλοπόλεμος, ἥτοι τὸ ἐναντίον τῆς Ἰνδοπερσικῆς φυλῆς.

Ὁ πληθυσμὸς τῆς κεντρικῆς Ἀσίας ἀνέρχεται εἰς 4,766,006 ψυχάς, ὧν 1,852,490 οἰκοῦσι τὰς βορείους ἐπαρχίας καὶ τὴν Κασπίαν καὶ 2,913,516 τὸ Τουρκεστάν. Ὁ πληθυσμὸς τῶν Ῥώσικων κτήσεων εἶναι λίαν ἀραιός, διότι μόλις 55 κάτοικοι οἰκοῦσι κατὰ τετραγωνικὸν μίλλιον· πολλὰ μάλιστα μέρη εἰσὶν ἔρημα, τὰ δὲ καλῶς οἰκούμενα εἰσὶ τὰ παρόχθια καὶ κυρίως αἱ ἐπαρχίαι τοῦ Τουρκεστάν, ἐν αἷς οἰκοῦσι Κιργίσιοι καὶ Τουρκομάνοι, λαοὶ νομαδικοὶ, ἀποκλειστικῶς ἀσχολούμενοι εἰς τὴν κτηνοτροφίαν· μόνιμοι δὲ κάτοικοι εὗρηνται εἰς τὰς ἐπαρχίας Φεργάν καὶ Κούλτσα, τὸ διαιμέρισμα τοῦ Ζαραφσιάν καὶ τὰ μεσημέρινὰ διαμερίσματα τῆς ἐπαρχίας Σίρ Δαριά (Κουραμίνσκ, Τασκένδ, Τζιζάκ καὶ Χοτζέντ.) Εἰς τὴν Σημιρετσιὲ ἐπὶ 550,000 κατοίκων 500,000 ἢ 90 ἐπὶ τοῖς ἑκατὸν εἰσὶ νομάδες, κυρίως Κιργίσιοι καὶ Τουρκομάνοι.

Οἱ Κιργίσιοι ἀγαπῶσι τὸν πλάνητα βί-